

РІШЕННЯ

спеціалізованої вченої ради ДФ 76.051.025
про присудження ступеня доктора філософії

Спеціалізована вчена рада ДФ 76.051.025 Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Міністерства освіти і науки України, м. Чернівці прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Аксіосфера сакрального в мистецтві сьогодення: релігійно-антропологічний контекст і діалогічний потенціал» за спеціальністю 031 Релігієзнавство «23» червня 2023 року.

Лазоревич Ірина Русланівна народилася 30 травня 1994 р. в смт. Брошнів-Осада, Рожнятівського району, Івано-Франківської області, є громадянкою України та має вищу освіту.

2017 р. закінчила Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича за спеціальністю «Релігієзнавство», одержавши диплом з відзнакою та здобувши кваліфікацію магістра релігієзнавства.

15 вересня 2018 р. вступила на денну форму навчання до аспірантури у Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. За період навчання підготувала дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 031 Релігієзнавство та виконала освітньо-наукову програму, у зв'язку з цим відрахована з аспірантури 14 вересня 2022 р.

Дисертацію виконано у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича (Міністерство освіти і науки України, м. Чернівці).

Науковий керівник – Бродецький Олександр Євгенович, доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та культурології філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Здобувачка має 16 наукових публікацій за темою дисертації, з них 6 основних статей, з яких 5 фахових статей та одна стаття в американському релігієзнавчому часописі, індексованому в наукометричній базі даних Web of Science Core Collection:

1. Lazorevych I. Sacrality in Modern Ukrainian Poetics: Metamorphoses of Values. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2021. Vol. 41 : Iss. 7. Pp. 69-84. URL: <https://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol41/iss7/5>
<https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000710413600004>

2. Лазоревич І. Р. Естетико-релігійна єдність в образах та смислах східного мистецтва (на прикладі буддизму). *Релігія та Соціум* : Міжнародний часопис. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. № 1-2 (33-34). С. 163-170. URL: [http://www.sociology.chnu.edu.ua/res//sociology/RiSu1-2\(33-34\).pdf](http://www.sociology.chnu.edu.ua/res//sociology/RiSu1-2(33-34).pdf)

3.Лазоревич І. Р. The Meanings of Christian Sacred in the Modern Painting Culture. *Науковий вісник Чернівецького національного університету Юрія Федьковича*. Серія : Філософія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. Випуск 813. С. 130-135. <http://www.philosophy.chnu.edu.ua/res//philosophy/813.pdf>

4.Лазоревич І. Р. Сакральність в палітрі сучасної літератури: гуманізм чи ціннісна деструктивність? *Гуманітарно-релігієзнавчий вісник «Софія»*. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2020. Випуск 16. С. 28-33. URL: <https://sophia.knu.ua/index.php/sophia/article/view/104/56>

5.Лазоревич І. Р. Коранічна модель ставлення людини до природи: синергія релігійного, естетичного та екологічного. *Мультиверсум* : Філософський альманах. 2021. Випуск 1 (173). Том 1. С. 111-126. URL: <http://multiversum.com.ua/index.php/journal/article/view/421/377>

6.Lazorevych I. Humanistic aspects of ecological values in Buddhism and Taoism and their social significance. *Схід* : Аналітично-інформаційний журнал. 2021. Том 1, Випуск 3. Рр. 29-33. <http://skhid.kubg.edu.ua/article/view/238928>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

Чікарькова Марія Юріївна, докторка філософських наук (09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури), професорка, професорка кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича позитивно оцінила дисертацію, підкреслила, що це авторський текст, який має свою певну концепцію і свідчить про комплексну обізнаність із широким соціокультурним та міждисциплінарним контекстом проблем, що дає підстави для присудження здобувачці ступеня доктора філософії зі спеціальності 031 Релігієзнавство. Рекомендації:

1) Робота є міждисциплінарною, і це є її і сила, і слабкість. І використання методологічного інструментарію різних наук, і добір персоналій, які аналізувалися, часом потребують уточнень.

2) Доцільно чіткіше обґрунтувати окреслення меж сучасної культури; тут є множина різних позицій, і «XX – XXI ст.» – це не загально усталений термін.

Запитання 1. Коли ми говоримо про *sacrum*, то релігійне поривання – це насамперед поривання від так званої «реальності», це осягнення трансцендентних обривів, набуття психологічного досвіду, інколи дуже далекого від загальних моральних установок часу, в якому ти живеш. Тобто це релігійний транс, об'явлення, вихід з тілесності – це все є смислом і програмою в усіх релігіях світу. Отже, якої точки зору – саме з погляду і методології, і світогляду Ви дотримуєтеся? Чи справді людина нібито лишається осторонь релігійних систем, а ті у свою чергу десь там конструюються жерцями і пророками? Але, з іншого боку, у Вашій роботі також підкреслюється не раз, що релігія не помирає як така, що все ж таки вона залишається і навіть залишається дуже важливою складовою навіть

нібито секуляризованого сучасного мистецтва. Уточніть Вашу позицію з точки зору таких світоглядних речей.

Петрушкевич Марія Стефанівна, докторка філософських наук (09.00.11 – релігієзнавство), доцентка, завідувачка кафедри філософії та культурного менеджменту навчально-наукового інституту соціально-гуманітарного менеджменту Національного університету «Острозька Академія».

Попри те, що дисертаційне дослідження є обґрунтованою науковою позицією авторки, слід звернути увагу і на певні огріхи, дискусійні положення та пропозиції, що ніяким чином не принижують наукову цінність дослідження, а можуть стати стимулом для наукової дискусії:

1) У роботі не вистачає чіткості окреслення аксіологічної сфери, крім гуманізму як цінності, авторка не акцентує увагу на інших її складових. Згадує про них лише в третьому розділі роботи (параграф 3.2.).

2) Виникає питання і щодо потреби в чіткому методологічному окресленні видової та жанрової різноманітності різних видів мистецтва через які авторка аналізує ціннісну сферу сакрального у християнстві, буддизмі, ісламі та інших релігіях. А також певних термінологічних роз'яснень, наприклад, поняття «масова естетика», яке використовується у назві параграфа 3.1. «Сакральні символи в сучасній масовій естетиці: діалектика гуманістичного й деструктивного», але ні у тексті цього параграфа, ні в інших частинах роботи не пояснюється її суть.

3) Хоча авторка звертається в тексті до категорії «зустрічі», однієї із ключових категорій діалогічної філософії (С. 5, 24, 200), але, на жаль, не розкриває її потенціал. Використовує це поняття лише механічно, хоча, одночасно, й наголошує на важливості теми діалогічності для її наукового дослідження. Крім того, методологічно доречним та загалом евристичним було б звернення уваги й на інші категорії діалогічної філософії, такі як: Чужий, Інший, Я-Ти, Я-Він, хрест дійсності, між, зустріч.

4) Дисертантка робить незначну методологічну помилку, коли як синоніми використовує поняття «діалогічний» та «комунікативний» підходи в гуманітаристиці, зокрема релігієзнавстві та філософії (С. 19, 21). Діалогічна філософія та комунікативістика є різними векторами дослідження та осмислення феномену міжлюдської та міжкультурної комунікації.

Запитання 1. Ви у доповіді використали таке словосполучення – «соціально впливові твори», які фактично є об'єктом Вашого дослідження. За яким алгоритмом, користуючись якою методологією чи використовуючи яку позицію, Ви обираєте ці соціально впливові твори?

Запитання 2. Чому Ви обираєте саме діалогічний фокус розгляду теми цінностей, ціннісної сфери сакрального у мистецтві?

Абрамович Семен Дмитрович, доктор філологічних наук (10.01.02 – російська література), професор, професор кафедри слов'янської філології та загального мовознавства факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Переважна більшість висновків і пропозицій, наведених в дисертації є належним чином аргументованими. Разом із тим, слід відмітити й наявність дискусійних положень.

1. Запровадження принципу гуманістичної синергії релігійно-етичних ідей різних конфесійних традицій приховує в собі для дослідника-початківця небезпеку серйозної аберації: він може прийняти як «природні» та «загальнолюдські» здавна звичні для нас феномени, які, проте, мають конкретну конфесійну генезу. Так, давні греки не мали жодного уявлення про совість, це поняття, про яке Сократ лише почав здогадуватися, принесла людству юдео-християнська культура.

2. Інколи складається враження, що дослідниця поставила за мету згадати, нехай часом і побіжно, якомога більше імен і творів просто тому, що там згадуються Бог чи релігія. Але тим само нівелюється градація від генія до графомана. Так само, інколи неясно, що, власне, мається на увазі під формулою «мистецтво сьогодення»: про що йдеться – про наші дні чи про Новий час взагалі, оскільки тут Леонардо, Петрарка та Рембрандт невимушено виникають поруч зі, скажімо, авторитетами масової культури ХХ ст. типу Дж. Роллінг або вже й зовсім ефемерними постатями на кшталт Олі Полякової, з доробку якої процитовано два рядки: «О, Боже, за что же? Ты удалил меня из друзей». «Другом Бога» у Біблії мають право іменуються титанічні постаті масштабу Авраама, а тут, виявляється, все просто, як у підлітковому листуванні. Такі епізоди все ж таки потребують наукового коментаря.

3. Як на мій погляд, детальні описи таких вже добре знаних явищ, як, наприклад, символіка буддійських споруд чи художньо-естетична система старовинного китайського живопису занадто розгорнуті й відволікають від головного ракурсу: рецепція пам'яток сакрального мистецтва старовини сучасною творчою свідомістю.

4. Часом дисертантка подає свій текст як наслідування усної, «лекторської» манери, як-от наприклад:

...Але чи може таке мистецтво, звільнене від правил та настанов, вважатися ісламським?

Так. Але щоб мистецтво все ще вважалося ісламським, нові мотиви та теми повинні бути використані як свого роду поверхнева обробка (с. 144). Це стилістично не відповідає нормативам академічного тексту.

5. У тексті роботи трапляються неприємні стилістичні огріхи типу «релігійно тематизоване мистецтво» (сс. 18, 163), «мистецьких шедеврів про сакральне» (с. 163) тощо.

Запитання 1. Релігійне мислення тяжіє до оформлення в догмати, а релігійне мистецтво прагне виробляти священні канони, тобто індивідуальне креативне начало тут часом поступається певній колективній ідейно-естетичній конвенціональності. Сучасне ж мистецтво пропагує граничний суб'єктивізм, установку на самовираз власного «я», боротьбу з будь-яким догматизмом і канонами, ігнорування або переосмислення традиційних

уявлень про світоустрій та мораль. Отож, тут від початку закладено глибоку конфліктність. Якою мірою Ви відбили цей конфлікт у своєму дослідженні?

Яремчук Сергій Степанович, доктор соціологічних наук (22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології), доцент, доцент кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Загалом позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно зазначити деякі зауваження і пропозиції:

1) Робота б виграла як в теоретичному, так і в методологічному плані, якби до аналізу теми були залучені праці сучасних соціологів, зокрема тих, котрі розкривають питання цінностей (Рональд Інглхарт, Шимон Шварц), релігії (Греїс Дейві, Хосе Казанова, Пйотр Штомпка, Девід Мартін), мистецтва (П'єр Бурдьє, Говард Беккер), а також спектр соціологічних методів, як кількісних, так і якісних.

2) Потребує пояснення, який зміст дисертантка вкладає у поняття «цінності», «релігійні цінності», «гуманістичні цінності» і як вона бачить їх класифікацію?

3) У контексті цитати І.Р. Лазоревич: «Попри множину інтерпретацій, все ж і досі сакральність усвідомлюють як певну синергію людської сутності із її граничним, універсальним, трансцендуючим потенціалом» (с. 199), хотілося би уточнити, чи можливе, на думку дисертантки, сакральне без релігійного (божественного), тобто базоване лише на людському потенціалі?

Григорків-Коротчук Ірина Романівна, кандидатка філософських наук (09.00.09), асистентка кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

У цілому дисертаційна робота Лазоревич Ірини Русланівни виконана на належному науковому та теоретичному рівнях. Однак, як кожна наукова праця, дисертація містить дискусійні положення, що потребують додаткового обґрунтування. Оскільки до них можна висловити певні міркування, що можуть бути враховані дисертанткою у подальшій науковій роботі.

1. У вдало обґрунтованій авторкою розвідці зазначено, що є потреба в додатковій міждисциплінарній аналітичній роботі, присвяченій діалектиці профанного і сакрального в реальному житті (С. 18-19). Чи може авторка детальніше уточнити критерії такого виокремлення.

2. Також вважаємо за потрібне в якості зауваження зазначити, що авторці доцільно було б у дослідженні дещо більше уваги акцентувати не лише на діагностичному аналізі сакрального у постмодерністському мистецтві, а й на прогностичних процесах в аксіосфері. Адже в роботі міститься достатня кількість цікавих пропозицій, однак практичний потенціал не достатньо розкритий. Це значно підвищило б практичну цінність даної роботи та її затребуваність.

Запитання 1. Чи спостерігається і надалі така класична модель, коли віруюча людина зображає у своїй творчості виключно релігійну тематику конфесії, до якої вона відноситься? Чи можливий відхід уже в сучасному мистецтві від цього?

До спеціалізованої вченої ради щодо дисертації Ірини Лазоревич надійшло три звернення. Кожне – позитивне, і два з них містять окремі побажання та зауваги.

Целковський Геннадій Анатолійович – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри богослов'я та релігієзнавства ННІ філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова наголошує на новизні роботи, а також, що дисертація є теоретично й емпірично збалансованою працею. Характер певної паноромності праці, на його думку, є, з одного боку, позитивною стороною, проте, з іншого – надає певні можливості для критики, а саме: 1) Інколи намагання виявити й зафіксувати якомога більше мистецьких феноменів про сакральне домінує над поглибленим аналізом символіки мистецьких творів. Хоч підкреслимо: чимало мистецьких явищ проаналізовані справді всебічно, але й є такі, які лише описово позначені. Тож, можливо, варто було застосувати ретельніше «сито» добору творів для розгляду – саме тих, аналіз яких евристично збагачував би типологічні блоки. 2) Є певна диспропорція уваги до мистецьких видів. Вважаємо, що художній літературі й живопису приділено доволі велику і деталізовану увагу, а от феномени сучасної релігійно тематизованої музики проаналізовані дещо надміру загально й вибірково. Загалом же Геннадій Целковський підкреслює високу наукову якість та експертну корисність дисертації, її відповідність вимогам чинних нормативних актів.

Службська Анна Ярославівна, кандидатка філософських наук, викладачка кафедри психології та філософії Буковинського державного медичного університету відзначає змістовність положень дисертації і її новизну важливість для подальших релігієзнавчих досліджень, наголошує на вагомій науковій новизні роботи. Рекомендація Анни Службської така: хоч дисертантка згадує про багатьох буковинських митців, але от явище творчості кінорежисера Дмитра Сухолиткого-Собчука в роботі не висвітлене. Цікаво було б піддати релігієзнавчому аналізу, наприклад, зміст і образність його фільму «Красна Маланка», адже це тема про символіку релігійної культури. Анна Службська також підкреслює відповідність дисертації чинним вимогам.

Туренко Віталій Едуардович, доктор філософських наук, старший науковий співробітник філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка високо оцінив дисертаційну роботу Ірини Русланівни. Він наголосив, що робота є ґрунтовним та завершеним науковим дослідженням, що здійснено на актуальну та практичну тему. У його відгуку немає зауважень і він також вказує на відповідність дисертації чинним вимогам.

Результати голосування:

«За» 5 членів ради,
«Проти» 0 членів ради,
«Утрималось» 0 членів ради

На підставі результатів голосування та прийнятого висновку разова спеціалізована вчена рада ДФ 76.051.025 присуджує Лазоревич Ірині Русланівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 031 Релігієзнавство.

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 76.051.025

докторка філософських наук, професорка

Марія ЧИКАРЬКОВА

